

říct, že je nudný? Na rozdíl od opery či Shakespeara (s. 47) je komiks tím, čím nudu čtenář zahání. Staré pořádky neplatí a schematická bipolární diferenciacie umění se pod konkrétními příklady relativizuje.

Monografie *Nikdo se neodvážil říci, že je to nudné* je zajímavý příspěvek do sociologie umění. Debatu a uvažování zpravidla posouvají kupředu názorové střety. Pro zajímavou disputaci je Paulíčková kniha vybavena těmi nejlepšími východisky. Je zřejmé, že v recenzi dochází k zásadnímu rozporu mezi pojetím autora a pojetím recenzenta, bylo by však chybou považovat monografii za nepřínosnou – právě naopak! V mnohém je argumentace Miroslava Paulíčka tak přesvědčivá, že nutí i zaryté sociální konstruktivisty pochybovat. Odhlédneme-li od etnocentrického pojetí historického exkurzu umění (text je celkově hodně eurocentrický), uvádí kniha čtenáře a čtenářky do jedné z nejzajímavějších debat sociologie umění. Kromě teoretické části, kde autor místy zbytečně dbá na orientaci na dílo samotné spíše než na společnost, která je konzumuje, se pak čtenář setkává s rozbohem pojmů, které se k tématu neoddělitelně vážou. Miroslav Paulíček ve své knize přináší zajímavý a dnes nekonvenční pohled na stále živé téma. Navíc literárním stylem a zpracováním, o kterém by se nikdo nedovážil říct, že je nudné.

Michal Uhl

Martin Valenta: *Revoluce na pořadu dne: Kritické teorie Frankfurtské školy a její recepcce v německém levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé straně Zelených: diskursivní analýza*

Praha, Matfyzpress 2011, 318 s.

Ačkoliv loňská kniha Martina Valenty vychází spíše z historických pozic, její sociologické přesahy jsou více než zřejmé. Zapr-

vě bych rád zmínil to, že titul vcelku přehledným a komplexním způsobem a na poměrně velkém prostoru představuje kritickou teorii tak, jak se vyvíjela od dvacátých do šedesátých let minulého století. To je samo o sobě počinem, který v českojazyčné literatuře chyběl a jenž zčásti pomáhá vyplnit mezeru v dané oblasti, zapříčiněnou pravděpodobně především ideologickou nepřízní minulého režimu vůči kritické teorii. Těžiště práce však spočívá v prozkoumání toho, jak kritická teorie Frankfurtské školy prostoupila či neprostoupila do myšlení specifické části soudobé německé politické scény.

Dle kapitoly o vymezení problému si autor od své knihy slibuje to, co lze odečíst z jejího názvu – tedy prozkoumání receptivního vztahu německé nové levice, konkrétně pak protestního hnutí šedesátých let, Frakce Rudé armády (RAF) a německé strany Zelených v její první fázi, k Frankfurtské škole a její kritické teorii. Vlivy autorů Frankfurtské školy na myšlení nové levice má studie zasadit do celkového kontextu jejího mentálního zázemí a jiných myšlenkových zdrojů. Poměrně ambiciózní je poslední, autorem explicitně zmíněná, výzkumná otázka, zda má myšlení kritické teorie co říci i v současné době a jestli je nadále aktuální. Metodologickým východiskem studie je foucaultovská analýza diskurzu, což samo o sobě do jisté míry vypovídá o jejím směřování k objevování pravidel, kontextů či vztahů uvnitř daných diskurzů, a to bez explicitně angažovaných ambicí. Zároveň to na autora klade požadavek precizní definice hranic analyzovaných diskurzů. Tím je ostatně částečně předznačena struktura knihy.

Vstupní kapitola na cestě k zodpovězení výše zmíněných otázek představuje čtenářům a čtenářkám základní pojmy, s nimiž Martin Valenta v knize pracuje, a poskytuje stručný přehled vědních oblastí, do kterých kritická teorie zasahuje. Následuje historické shrnutí vývoje Frankfurtské školy. Obě tyto kapitoly umožňují čtenářům

a čtenářkám vytvořit si představu o sociálním a institucionálním kontextu rámuujícím směřování kritické teorie, což se vzhledem k míře její otevřené reflexe soudobého sociálně-politického dění jeví jako klíčové.

V momentu, kdy Martin Valenta přistupuje k rekonstrukci kritické teorie, se začíná projevovat nejsilnější stránka jeho studie. Tou je práce s velkým množstvím primárních zdrojů, a to jak německojazyčných, tak anglickojazyčných. Kromě monografií nejvýraznějších představitelů Frankfurtské školy (Fromm, Horkheimer, Adorno, Marcuse, ale i Benjamin či Pollock) majících zásadní formující vliv na vývoj kritické teorie je v této kapitole stručně analyzován *Časopis pro sociální výzkum* vydávaný mezi roky 1932 a 1941 a do jisté míry zachycující dynamiku kritické teorie v tomto období. Rekonstrukce kritické teorie na základě rozboru primárních pramenů umožňuje autorovi identifikovat její klíčové pojmy, oblasti zájmu či vnitřní rozpory. Nejenže je tím připravena půda pro diskurzivní analýzu receptivního vztahu nové levice a kritické teorie, ale kapitola sama o sobě slouží jako kvalitní přehledový materiál.

Na rekonstrukci kritické teorie Frankfurtské školy logicky navazuje rekonstrukce protestního hnutí šedesátých let v Německu. Autor zde načrtává vývojovou linku německé nové levice pro období let 1967–1969 vyznačující se zhuštěným výskytem událostí, které jsou s odstupem často hodnoceny jako určující i pro následující období (například zastřelení studenta Benna Ohnesorga policistou na demonstraci v roce 1967 nebo atentát na Rudiho Dutschka o rok později). Kromě vysvětlení společenského kontextu zmíněných událostí Martin Valenta v této části knihy uvádí čtenáře a čtenářky do organizační struktury a vztahové dynamiky protestního hnutí a jeho různých odnoží. K podložení argumentů a dokreslení dobové společenské atmosféry hojně využívá citací nejrůznějších zdrojů – politických manifestů, bulletinů, organizačních usnesení, ale i historických studií.

Samotná diskurzivní analýza je rozčleněna do tří částí definovaných již v názvu knihy, přičemž její převážná část se týká protestního hnutí šedesátých let. Na základě pečlivě demonstrovaného rozboru primárních pramenů pocházejících z prostředí různých částí protestního hnutí (SDS, Subverzivní akce, Kommune I a II, Kritická univerzita a další) autor dochází k závěru, že recepce kritické teorie v tomto diskurzu prošla silnými změnami. Zatímco mezi roky 1962 až 1965 podle něj fungovala jako centrální bod diskurzu protestního hnutí, později byla v interakci se zkušenostmi s vývojem tehdejší národní i globální politiky (válka ve Vietnamu atd.) postupně upozaďována myšlenkami praktiků revoluce. Silnou opozici až odmítavý postoj vůči kritické teorii ze strany protestního hnutí pozoruje Martin Valenta zhruba od roku 1967. Takovouto změnu klade do souvislosti s neochotou autorů Frankfurtské školy aktivně podpořit revoluční snahy protestního hnutí (silně inspirované právě praktiky revoluce vycházejícími zpravidla ze zkušeností Třetího světa), které tak kritickou teorii vnímalo jako obhajobu kapitalistického systému. Tím je ilustrována i závislost receptivního vztahu na osobách klíčových pro interagující diskurzy.

Analýza diskurzu Frakce Rudé armády ukazuje, že recepce kritické teorie se projevovала jen v raném období a pouze na minimální úrovni. Vztah RAF ke kritické teorii, jak jej představuje recenzovaná studie, se dá označit za ignoraci a odmítnutí z pozic praktického revolučního marxismu.

Naopak strana Zelených, jež se neprofilovala revolučně, nýbrž reformně, v době svého vzniku kritickou teorii podle Valentových zjištění kompletně recipovala, revidovala ji a rozvíjela. I v tomto diskurzu se ukazuje provázanost recepce kritické teorie s vlivem vůdčích osobností.

Jak může být patrné z předchozích odstavců, Martin Valenta se zhostil zodpovězení svých výzkumných otázek týkajících se komunikace mezi rozebranými dis-

kurzy velmi podrobným a komplexním způsobem, jenž ve výsledku i přes množství překlepů působí čtenářsky přehledně a přívětivě. Odpověď na otázku o relevanci a aktuálnosti kritické teorie pro dnešní dobu bohužel zůstává vyřčena jen částečně. Autor se s ní vyrovnává tak, že ji vztahuje výlučně ke straně Zelených, jejíž „rezervoár myšlení“ má kritická teorie tvořit. Rostoucí preference Zelených na evropské úrovni a míra používání některých termínů v politickém diskurzu pak mají dokládat kontinuitu myšlenek kritické teorie na dnešní politické scéně. Ačkoliv je tato otázka zřejmě spíše okrajová, způsob jejího zpracování a zmíněná argumentace působí poněkud rozpačitým dojmem, především pak v kontrastu s pečlivostí vlastní ostatním odpovědím. Na obranu Martina Valentý však musím podotknout, že podrobné zodpovězení takto položené otázky by dle mého názoru vyžadovalo samostatnou monografii. Mírně matoucím dojmem působí občasné použití hodnotícího jazyka ve vztahu k analyzovaným diskurzům bez dostatečného rozkrytí pozic, z nichž k hodnocení dochází. Zmíněné problémy však nijak zásadně nenarušují integritu zpracování hlavního předmětu autorova zájmu. Knihu lze vnímat jako jednoznačný přínos pro výzkum vztahu filozofické teorie a politické praxe, jakož i v českém prostředí průkopnickou přehledovou práci zabývající se kritickou teorií Frankfurtské školy.

Jan Šamánek

Joseph Heath, Andrew Potter: *Kup si svou revoltu! O mýtu kontrakultury aneb Proč revolta proti konzumnímu kapitalismu není pro systém hrozbou, ale naopak hnací silou*

Praha, Rybka Publishers 2012, 392 s.

Knihy amerických autorů Josepha Heatha a Andrewa Pottera *Kup si svou revoltu!*, která v tomto roce vyšla i v České republice

v překladu Jany Žůrkové, si od svého vydání v roce 2004 získala více pozornosti, než je pro knihy ze sociálněvědních oborů běžné. Za jejím mimořádným úspěchem stojí s vysokou pravděpodobností zdánlivě šokující tvrzení, které je jasně formulováno už v samotném podtitulu knihy, jenž zní *O mýtu kontrakultury aneb Proč revolta proti konzumnímu kapitalismu není pro systém hrozbou, ale naopak hnací silou*. Autoři na více než třech stech stranách textu vysvětlují, proč jsou kontrakturní hnutí, která se vymezují proti konzumu a požadují zásadní sociální změny v celém společenském systému, ve svém boji neúspěšná. Podle Heatha a Pottera podporuje rebelie proti systému kapitalismus, a to tím, že dává prostřednictvím kontrakturních aktivit stále nové podněty k módě, výrobě a spotřebě. Tím kontrakultura v podstatě podporuje to, proti čemu oficiálně vystupuje, tedy konzum.

Knihy je rozdělena na dvě části. V první autoři shrnují a analyzují myšlenkové zdroje kontrakturních hnutí a upozorňují na fakt, že kontrakultura vytváří nové módní trendy, které zásobují kapitalismus novými příležitostmi k výrobě a prodeji. Uvedeny jsou myšlenkové vlivy, které stály za zrodem kontrakultury, největší prostor je věnován pracím Sigmunda Freuda, Guye Deborda, Jeana Baudrillarda, Hannah Arendt a samozřejmě Karla Marxe. Jak autoři dále upozorňují, byl pro kontrakulturu odstrašujícím příkladem nacismus, jehož zločiny měly silný vliv na uvažování lidí o společenské konformitě a moci médií. V druhé části Heath s Potterem kriticky hodnotí trendy, které přinesla kontrakultura do mainstreamové společnosti, a rozebírají některé její požadavky a postoje spojené s bojem proti konformitě a konzumu (kritika uniforem, požadavek na společnost bez pravidel, udržení rozmanitosti kultur a přírody, romantizace tradičních kultur ve třetím světě, záliba v exotické tradiční medicíně atd.).

Nejzajímavější myšlenky prezentují autoři prostřednictvím kritiky mechanismu,